Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндеавилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл
НОЯБРЬ
28
ВТОРНИК
№ 280 (9048).
Өртээ 2 көп.

ССРЭ-НИҢ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛӘӘ ВЕНГР УЛУС РЕСПУБЛИКАЖЕ ЧОР

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитеди биле Венгр Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чалааның өзугаар СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң партия-чазак төлөөлери албанның пайыралдыг аян-чоруун кылып, Москвадан ноябрь 27-де аттанышкан.

Төлөөлерниң составында киргеннер: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-зының бирги секретары В. В Щербицкий, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Эстонияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары И. Г. Кэбин, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ВУР-да элчини В. Я. Павлов олар.

ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромунга төлөөлерни эштер Г. И. Воронов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я.Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарёв, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ның кежигүнүвери, ССРЭ-ниң министрлери Б. П. Бугаев, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Килдис эргелекчизи К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүнү Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯ СЕКРЕТАРЫ

Парторганизация секретары. Харыысалгалыг албан хүлөөлге. Ону шудургу өзу-биле күүседирип, партийжи эш-ооруңуң идегелин бүзүредирип, коммунистерниң өзулуг организакчызы, баштакчызы, өскелерге бүгү талазы-биле үлегерлиг болуруп партия эге организациязының секретарынга соңгуткан коммунистен СЭКП-ниң Уставы, партия амыдыралының ленинчи нормалары негеп турар. Партия организациязының удуртукчузу деп бедик хүндүткелге четкен коммунистиг мөзү-шынары кандыг болуруп ол тодарадып турар.

Партия эге организациялары СЭКП-ниң үндезини болгай. Олар коммунизм тургузуушкунуның бирги одуруунда туруп, партияны массалар-биле холбаштырып турар кол звено, партияның өндүр бедик сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү чонну мобилизастап турар улуг күш. А парторганизациялар удуртукчулары ажылчы чоннар-биле сырый харылзаалыг, кады ажылдан турар болганда, оларга партийжи сос болгаш хууда үлегери-биле чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже хей-аът киирип, оларның политиктиг медерелин, чогаадыкчы күүнүн доктаамал бедидериниче угланган идепкейлиг салдарны үргүлү чедирип, оларның организакчылары болуп келген. Ынчангаш СЭКП партия эге организацияларынче, оларның дайынчы арга-шинээзин бедидериниче онза кичээнгейни салып турар.

Партия организациязының дайынчы арга-шинээзи, ооң коллективке өзулуг организакчы, удуртукчу ролю ооң секретарындан улуу-биле хамааржыр. Ону амыдырал бадыткап турар.

Каш чыл бурунгаар Таңдының «Тиилелге» совхозунга тарааның дүжүткүрү, мал ажылының продуктулуу чыл-чылда деп-дескиэ эвес, бар курлавырлар ажыглаттынмайн турган. Күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак, суурга хөй-ниитиниң сагылга-чуруму кошкак болуп, байдал дүвүрүүзиниг турган. Партия, совет органнары шиитпирлиг хемчеглерни ап, совхозтуң партия, кодээ Совет, өске-даа хөй-ниити организацияларының удуртукчуларынга дааскан ажыл-херээн эки билир, ону идепкейлиг, чогаадыкчы өзу-биле көөр, чүткүдүг эштерни сүмелеп, ышаар чоруткан. Ооң соонда байдал өскерилген. Совхоз республикада бир мурнакчы улуг ажыл-агыйларның бирээзи болуп шыдаан, а соолгу ийиүш чыл иштинде бедик көрүүүглерни чедип ап турар.

Ол бүгү ажыл-агыйда коммунистерниң бот-харыысалгазының бедөөнинден, ында партийжи-организастыг ажылды парткомнуң бедик деңнелге тургусканыдан чедип алдынган. Совхозта чүс ажыг коммунистер бар. Партия организациязының удуртукчузу Сергей Дөнгүрович Седен-оол бирги эолчегде коммунистер бир демниг, ажыл-агыйның кол сорулгазын шиитпирлээр айтырыгларже кичээнгей салып, бот-боттарынга дузалажып ажылдаарын чедип алган. Организакчы ажылдың күштелгени-биле партия кежигүнериниң харыысалгазы бедөөн, ажыл-ишчилериниң ортузунга идей-кижизидилгелиг ажыл калбарган, кодээ Совет, профэвилел, комсомол, хөрөөженнер организацияларын олче хаара тутган.

Республиканың үлетүр бүдүрүлгелеринде, тудугларында, транспортта, колхозтарында, совхозтарында партия организацияларының хөй-хөй секретарылары эш Седен-оол ышкаш бүгү күжүн, билини, дуржулгазын харам чок берип, чогадыкчы өзу-биле түткүдүг ажылдап турар. Оларга чижек кылдыр С. Борисовту (автосентелге заводунда), Р. Макаренкону (Кызыл хоорайның харылаа белдириндe), Н. Монгушту (Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозта), К. Ооржакты (Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозта), Ч. Ондарны («Алдан-Маадыр» совхозта), О. Дүмбүүну (Жданов аттыг совхозта) адап болур. Бүдүрүлгенин экономиктиг ажыктыг чоруун бедидер болгаш эртем-техниктиг дешпилгени дүргедедир, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын шиңгээдир дээш демиселче коллективти мобилизастаар, чедиишкиннерни шүгүмчүлекчи өзу-биле үнелеп, ажылшпчилериниң күш-ажылчы көдүрлүүшкүүнүн баштаар, оларның кижизидилгезиче доктаамал кичээнгей салыр талазы-биле парторганизациязының организакчы ролюн олар чедип ап шыдааннар.

Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында эге организацияларның сорулгалары аңгы-аңгы дээрин билдингир. Ынчалза-даа оларның ажыл-чорудулгазының кол угланышкыны — коллективтиң мурнунда сорулгаларны чедиишкиниг шиитпирлээри, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш коммунистерни болгаш ажылчы чоннарны мобилизастаары болур. Бо талазы-биле чамдык черлерде байдал ам-даа четпес.

«Тее-Хем» совхоз чылдың-на күрүенин планныг даалгаларын күүсетпейн келген болгаш каражалыг ажылдап турар. Ооң чылдагаанын тодарадып, берге байдалдан үнериниң талазы-биле кандыг хемчеглерни алырыл, кандыг дуза негеттинин турарыл дээрзин ында партия комитеди эчизинге чедир тургусаайн турар. Совхозтуң коллективи ам-даа хөй үүлдерни чедир кылбаан. Ылаңгыя мал бажы кудулап турар, ында чидириг, төтчеглээшкин хөй, күш-ажылды организастаанының деңнели куду болгаш өске-даа айтырыгларны боду шиитпирлээр аргалар бар турда-даа, ону чедип ап шыдавайн турар. Бо талазы-биле ында партком, ооң секретары эш Чооду Эртине четпес ажылдап, коммунистер ажыл-ишчилер-биле сүме чок, совхоз бүдүрүлгезинге партийжи салдар четпейн турар дээрзин херечилеп турар.

Партийжи удуртукчу дээрге, коммунистиг аажы-чаңгын, бедик сагылга-чуруумнуң үлегери болгай. Ынчалза-даа чамдык парторганизация секретарылары ону уттуп, боттарын төлеп чок ап чоруур, ол дутайында чогуур үезинде сагындырыгны кылып, эдил-чазап, сургап турда-даа, эттинмес чоруктар бар. «Сали» совхозтуң парторганизация секретары В. Сенги ажыл-херөөн уттуп, сагылга-чурум үреп, арага-дарыга хандыкшылдыг турган. Ооң ындыг четпестерин эдер дутайында эш-ооруу, партия райкому сүмелеп-даа турган, ынчалза-даа ол чогуур түүнелдерни кылбаан. Ынчангаш коммунистер бо отчёт-соңгулдалыг хуралга ону секретарынга катап соңгуваан. Кызылдың электрочетки эргелелинде партия эге организациясының секретары турган А. Храмов коммунистериниң бүдүрүлгеге мурнакчы ролюн чедип ап шыдаваан, олардан хоорук болганы-биле бүдүрүлгеге улуг четпестер үргүлчүлеп келген.

Партия эге организацияларының ам болуп эртип турар отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга чаа-чаа эштер соңгуттуруп турар. Сорулга чүл дизе, оларны кичээнгейлии-биле өөредип, практиктиг ажыл-херекке дадыктырып, өстүрери болур. Бо талазы-биле СЭКП райкомнары доктаамал сагыш салыры чугула.

Бистиң мурнувуста улуг сорулгаларны — ажыл-агый чылын чедиишкиниг доозары, кышкы үеде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин ковудедири, ССР Эвилелиниң 50 чылын төлептиг уткууру партия эге организацияларының удуртукчу, организакчы чоруунда улуу-биле хамааржыр. Ону баштаар кижилер—оларның секретарылары. Ынчангаш, массаларны, коммунистерни ажыл-херекче организастаары, оларны удуртуру парторганизация секретарының бедик алдар-хөрөө болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң үшкү чыыжының бешки сессиязын 1972 чылдың декабрь 29-та Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Б. ДОЛЧАНМАА**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **К. БУДУК-ООЛ**

Кызыл хоорай, 1972 чылдың ноябрь 27.

МАЛЧЫННАР! ТУРАНЧЫЛАРНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИН ДЕТКИВИШААН, ОЛАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИН ЭДЕРЭЭЛИҢЕР!

СССР 50 чыл

БЮРОДАН ДЕТКЭЭН

Дүүн СЭКП Бии-Хем райкомунуң бюрозу болуп эрткен. Анаа «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазының коллективиниң социалистиг хүлөөлгелерин болгаш бүгү малчыннарга кыйгырыын чугаалажын көрген.

Туранчыларның патриотчу эгелээшкинин деткиирин болгаш «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин ковудедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын боттандырар хемчеглерни ажылдан кылырыңа парткомнарга, партия организацияларынга болгаш районнуң ажыл-агыйларының удуртукчуларынга дааскан.

1972—1973 ЧЫЛДАРНЫҢ КЫШКЫ ҮЕЗИНДЕ МАЛ КЫШТАГЛААШКЫНЫН ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР БОЛГАШ МАЛ ПРОДУКТУЛАРЫН БҮДҮРЕРИН БАЗА КҮРҮНЕГЕ САДАРЫН КӨВҮДЕДИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ «КЫЗЫЛ ТАРААЧЫН» КОЛХОЗУНУҢ ТУРАН СҮТ-БАРААН ФЕРМАЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ РЕСПУБЛИКАНЫҢ БҮГҮ МАЛЧЫННАРЫНГА

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Бүгү улустуң байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл болур юбилейин төлептиг уткуур дээш совет улус бо хүннерде хайныышкынныг ажылдап турар.

Төрөөн чурттуң ол юбилейинге алдар кылдыр алган бедиткен социалистиг хүлөөлгелерин бистиң фермавыстың коллективи чедиишкиниг күүсеткен. Фермада ажылдап турар кижи бүрүзүнүң кызымаккай күш-ажылынын ачызында эрткен чылдың ол үезинге бодаарга сүт бүдүрериниң ниити хемчээли 1972 чылдың он айларында 109 тонна (8 хуу) ковудээн, ол-ла үениң дургузунда саар бир инектен 176 кг сүттү хойну саан алган. Ооң түнелинде ферма күрүнеге сүт садарының чыл планын хуусаа бетинде он айларның түнели-биле ажыр күүсеткен. 810 тонна сүттү садар турган, 885 тоннаны саткан.

Сүт саалдазын ковудедиринге, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырынга бистиң мурнакчыларывыс саанчылар Л. Романова, Г. Хандывай, А. Кочкина, Н. Иргит, бызаа ажаакчылары Д. Сандан, С. Күжүгет болган ооң-даа өскелер төлептиг улуг-хуузун киргеннер.

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын ковудедир дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын таныжын чугаалашкан, дараазында бедиткен социалистиг чаа хүлөөлгелерни алдывыс:

Чылда 1242 тонна сүт бүдүрер планывысты 1350 тонна чедир ажыр күүсеткеш, хүлөөлгеден ажыр 175 тонна сүттү садар.

Бо чылдың ол үезинге деңнээрге 1973 чылдың бирги чартыында сүт бүдүрериниң хемчээлиш 480 центнерге ковудедир. Бирги чартык чылда күрүнеге 420 тонна сүт садар планны 530 тонна кылдыр ажыр күүседир.

Бистиң мурнакчы саанчыларывыс Л. Романова, Г. Хандывай, А. Кочкина, Н. Иргит чыл төнчүзүнге чедир арткан үеде-бир инектен-не 350—400 кг сүттү, а 1973 чылдың дургузунда 3100—3200 кг литр сүттү саарын хүлөөнгеннер.

Кышкы үеде малдың продуктулуг чоруун кудулаттас дээш инектерни чылыг суг-биле суггарарын, бөдүүн чемнерни баш удур белеткеп кылгаш малга бээрин организастаан, саар инекке хонукта чемгерериниң рационунга 8,5 чем единицазын чедирер бис. Ол чорук 1973 чылдың бирги чартыында бир инектен-не 1300 кг, а чыл дургузунда 2600 кг сүттү саап алыр арганы бээр.

Бызааларның хонукта-ла 650 грамм немелде деңзини берген турарын чедип алыр.

Чаш малды кылымал сүт-биле алырап турар бис. Рацион өзугаар чартык чыл дургузунда бир бызаага 180 литр чалаа, 700 литр кылымал сүттү, 360 кг сигенни, 180 кг концентратты бериш тургаш, 6 айлыг бызаанның дириг деңзини 140—145 кг чедирер.

Бистер шуптувус күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөрү дээш демисежип, экономиктиг билиглериниң школазында өренип турар бис. Бо өредилге чылында 10 саанчы боттарының мергежил-класын бедидер.

Эштер! Малчыннарның ажылында эң харыысалгалыг үе келген. Кышкы үеде чаңгыс-даа баш мал хоратпайн, чаш төлдүн баш санын бүрүн камгалап ап, малдың продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле партия болгаш чазактың бистиң мөрнувуска салган сорулгазын эрестиг күүседир дээш социалистиг чарыштың калбартырынче районнуң болгаш республиканың саанчы, кадарчы, хөйжу, бызаа ажаакчызы бүрүзүн кыйгырдывыс.

(Кыйгырыгны ферма ажылдакчыларының ниити хурэлынга хүлөөп алган).

БИР ЭП-СЕТКИЛ-БИЛЕ

«Кызыл тараачын» колхозтуң Туранда төп сүт-бараан фермазы түүлге районда эвес, харын-даа республикада улуг коллективтериниң бирээзи. Фермада ниитизи-биле 520 баш саар инек бар. Ооң ангыда чаш малды доруктур азыраарын база-ла ында мөөңнээн. Өске фермаларның төрөөн инектериниң бызаалары 10—15 хонарга оларны бо фермага эккээр. Ферманың бызаа ажаакчылары ук бызааларны 6 ай чедир азыраап, мал семиртир Кудургун болгаш Кудук фермаларынче чорудуп турар. Ынчангаш Туран фермазының бызаа ажаакчылары чылда ниитизи-биле муң ажыг чаш бызааны алды айлыынга чедир алыраа турарлар.

Туран фермазының ажылдакчыларының чылдың-на багай эвес көргүзүүглериг ажылдап турарын республиканың малчыннары эки билир. Сүт саалдазын ковудедир, хөй не-молде деңзини алыр дээш туранчыларның канчаар ажылдап турарының дүрүкулгазын республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының малчыннары, тускай эртемниглери каш удаа мында кээп өөренип көрүп, чамдык үүлдерни боттарының ажылагыйларында ажыглай бергеннер.

Туранчылар ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюн демдеглээр юбилейлиг бо чылда база-ла бедик көдүрүүшкүнүг ажылдааннар. Оларның ажыл-агый көргүзүглери болгаш келир үеде сорулгалары бо солунда парлаттынган кыйгырыында бүрүү-биле бар болганда, ол дугайын каштавайн, кыйгырыгны хүлөөп алган хуралдың кандыг янзылыг болуп эрткенин чугаалаксадым.

Хурал эрткен неделяның сөолгу хүннериниң бирээзинде ферманың клувунга болуп эрткен. Саанчылар, бызаа ажаакчылары болгаш кадарчылар кажааларын аштап, малын чемгерип каап, он шак ажыын турда, клувунга чыглып келдилер. Бригадир коллективтиң ниити хуралын ажыдып, хүн чурумун бадылаткаш, колхозта партком секретары эш Ф. Лебедевке сос берди.

— Малдың баш санын остурер, продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле партия болгаш чазак бистиң мурнувуска улуг сорулгаларны салып турар. Чижээлээрге, бо чылдың кыштаглаашкынын эки эрттирер дугайында база бир тодаргай доктаал хүлөөп алдынган. Ону тайылбырлап турбайн шуптузуп номчуттайн — дээш, эш Лебедев «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын ковудедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын хуралдың киржикчилеринге тайылбырлап номчуду. Доктаалда социалистиг чарыштың негеделерин бижээн черлерге доктаап, бо талазы-биле ук фермаңың чүү кылып, чедип ап болурун секретарь улам хавыладыр тайылбырлагылады. Партия болгаш чазактың ол доктаалын хуралдың киржикчилери бир үн-биле деткидилер.

Ооң соонда ферма эргелекчизи эш Д. Доровин туруп келгеш:

— Партиявыстың, чазаавыстың бистерге хамаарыштыр үндүрген доктаалын дыңнап, угаан билип алдывыс. Ону бир үн-биле деткидивис. Ынчангаш ам ону боттандырар талазы-биле тодаргай, бедиткен чаа хүлөөлгеден алыр апаар бис. Харын-даа республиканың, районнуң бүгү малчыннарын социалистиг чарышче кыйгырзывысса кандыгыл? Дүүн маңаа ферма чөвүлелиниң, партбюроунуң кежигүннери чыглып алгаш, ол дугайын дугуруштувус. Колхозувус экономистери саналашкынарны кылып бердилер. Ынчангаш меңээ сөстен берип көрүңер—диди.

Колхозчуларның бо хуралы ажыл-херекчи байдалда эртип турарын эскерип ордум. Дмитрий Спиридонович ферманың ажыл-херөөн демдеглээр кылып журналын ашкаш, бүдүн коллективтиң, кижи бүрүзүнүң чыл эгезинден бээр канчаар ажылдап келгенин база чыл төнчүзүнге чедир кайы хире үүлеин бүдүрүп болурун болгаш келир 1973 чылда болгаш ооң бирги чартыында кайы хире хүлөөлгени ап болурун хөй-чүүн мурнунга чугаалап, саанчы, бызаа ажаакчызы бүрүзү-биле сүмележип эгеледи.

Саанчылар, бызаа ажаакчылары чаңгыстан туруп келгеш, бедиткен хүлөөлгени ап тур.

— Бир инектен-не 2300 кг сүт саар планыг болгай бис. Романова Люба, ээн хууда хүлөөлгең каш ийик?

— 2600.

— Он айларда 2822 килограммны саттан-дыр сен. Чыл төнчүзүнге чедир бир инектен-не 3 муң хирени аптарыр чайлыг-дыр. Келир чылын чежени хүлөөнир сен, Люба?

Бо фермада машина-биле инек саарының мастери атты чедип алган бирги класстың үш саанчызының бирээзи Л. Романова кезек боданып тура:

— 3 муң 200 килограмм деп бижизе ажырбас боор. А доктаалда айыткан чарыштың түнелин үндүрер үеге чедир 1700 килограмм деп бижип каңар. Инектерни бызаалар үезин бодап көөрүмге чылдың ийги чартыында хөй сүт алыр боор мен—деп харылады.

Ферманың ажылдакчылары партия Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалынга хамаарыштыр болгаш тоску беш чылдың үшкү чылынын бедиткен хүлөөлгелерин ындыг янзылыг алгылады. Аңаа санал бергилээн эштер мал чемин хумагалыг ажыглаарын, күш-ажылдың сагылга-чурумун шыңгыырадырын болгаш коллективтиң ажыл-ижинге хамаарышкан өске-даа айтырыгларны катапкатап сайгарып чугаалап турдулар. Саанчыларның, бызаа ажаакчыларының тускай мергеннилин, класын бедидери, экономиктиг өөредилгени шынарлыг болдурары дээш ооң-даа өске айтырыглар чыдып калбаан. Чыл дургузунда 6 кижи машина-биле инек саарының мастери атты чедип алырын кыйгырыгда база айыттылар.

Бии-Хемниң Ленин орденнинг «Кызыл тараачын» колхозунуң төп сүт-бараан фермазының коллективи ССРЭ-ниң 50 чыл юбилейин демдеглеп, байырлаар хүннүң мурнуу чарыында база бир улуг эгелээшкинин мыңдыг янзылыг үндүрген.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корр.

ТЫВА ЧЕРДЕН БҮГҮ ЧУРТКА ЧАҢГЫЛ

Дөртү хүннүң кежээзинде, ССР Эвилелиниң тургустунганындан боор 50 чыл болурунуң улуг байырлалынга турааскааткан көдүмнүң бот-тывынгыр ураң үүлүнүң республика көрүүдеэзиниң түнел хуралы Политиктиг чыдыышкын бажыңынга болган. Хуралды республика көрүүдеэзиниң оргкомитединиң даргазы **Т. Ч. Норбу** ажыткаш, оргкомитеттиң даргазының оралакчызы, Тыва АССР-ниң культура министри **М. С. Хомушкута** сос берген.

Эш М. С. Хомушку ук көрүүдениң бедик идей-политиктиг, организастыг деңнелге эрткенин демдеглевишаан, чугаалааны болза:

— Көдүмнүң бот-тывынгыр ураң үүл көрүүдеэзиниң бирги эолчээнге 567 коллективтерден 15 муң, а ийги эолчээнге 85 коллективтерден 4 муң кижи киришкен. Ноябрь 24-тен 26-та чедир болуп эрткен республика көрүүдеэзинге 12 районнардан болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажылагыйларындан 700 ажыг боттывынгыр, талантылыг артистер киришкеннер. Коллектив бүрүзүнүң концерттери партияны, Төрөөн чуртту, найыралды алдаржыдып, алган турар. Ол ышкаш хөй үннерлиг хөйнүң ырлары, «Сылдыстар» (Мөңгүн-Тайга), «Даг-дүгүжүлериң таңшызы» (Барыын-Хемчик), «Пингвиннер» (Тес-Хем) деп чаа таңшылар, сыгыт, хөөмей, каргыраның болгаш хомус ансамбльдер коллектив бүрүзүнде барын демдеглевишаан, чамдык, ылерөөн четпестерни ол айыткан.

Дараазында көрүүдениң жюри комиссиязының даргазы **А. А. Пановка** сос берген. Ол республика көрүүдезинге **Каа-Хем** болгаш **Мөңгүн-Тайга** районнар бирги черни чаалап ап, бирги чергениң дипломнары-биле шаңдатканын чарлаан. Ук районнарның төлөөлеринге дипломнарны СЭКП Тыва обкомунуң секретары **Г. Ч. Ширшин** тывыскан.

Жанрлар аайы-биле бирги, ийги, үшкү чергениң дипломнарын болгаш өртектиг шаңналдарны дараазында коллективтерге тывыскан.

Ниити ыр коллективтериниң талазы-биле: **Чөөн-Хемчик** — бирги, **Таңды** — ийги, **Барыын-Хемчик** — үшкү черлерде.

Ыр ансамбльдериниң талазы-биле: **Каа-Хем**—бирги, **Таңды**—ийги, **Кызыл хоорайның ажыл-агыйлары** — үшкү черлерде.

Таңшы коллективтериниң талазы-биле: **Тес-Хем** — бирги, **Эрзин** — ийги, **Тожу** — үшкү черлерде.

Эстрада оркестриниң талазы-биле: **Барыын-Хемчик** — бирги, **Бии-Хем**—ийги, **Каа-Хем**—үшкү черлерде.

Улусчу хөгжүм хекселдериниң оркестриниң талазы-биле: **Бии-Хем** — бирги, **Тес-Хем**—ийги черлерде.

Национал хөгжүм хекселдериниң оркестриниң талазы-биле: **Өвүр**—бирги черни алган.

Сыгыт, хөөмей, каргыраа ансамбльдериниң талазы-би-

(Уланчызы 4-кү арында).

Көрүүдеге бирги черни алган Каа-Хем

ЛЕКТИВТИҢ ӨЗЭЭ

БҮГҮ коммунистер болгаш комсомолчулар база' өскелер-даа эрткен чылын коммунистиг күш-ажылдың школазынга өөренип, ону чедишкиннг доосканнар. А бо чылын олар экономика өөренир 2 чылдың школазында өөренип киринген.

Ферма ажылдакчыларының ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургускан. Ферма төвүнде уруглар яслизи, кызылбулуң, магазинден аңгыда, саанчыларның, ѳызаа ажаакчыларының, активке даянып турдувус. Чижээ, комсомолдуң 50 чылы болуп турар үеде, ону чедишкиннг уткуур дугайында аныяктарның кыйгырыын деткээш, хөй янзы ажылдар кылырынче аныяктарны эвилелдээнинің түүнелинде, бистиң колхозтан ол талазы-биле мурнакчы болганнарның төлээлери Москвага барып, байырлыг хуралга киргип чордулар. Таңды. Каа-ем районнарның херээженнер чөвүлелериниң кыйгыларын бисте херээженнер өвүлели база деткип, улуг ажылдарны кылган чүве, аңаа база бистиң коммунистеривис телекчилер болган.

Активке даянып турар бис. Ең бир чижээ: аныяк коммунист З. Седипке партийжи ыдыг-даа даалга бээрге, ону ызымак күүседир. Айтырыг ургузары шыңгыы, принципиалдыг. Ол ам бисте комсомол ажылын харылаан турар. Саанчы коммунистиң ындыг эки шынарын көргеш, Туран хоорайның соңгукчулары ону хоорай Советиниң депутадынга соңгаан. Бисте партия организациязының секретарының оралакчызы турган Е. Астафьева — бистиң бир идепкейлиг коммунистивис. Ол болза бүдүрүлге-даа, хөй-ниитн-даа ажылының талазы-биле эш-оорунге дуза көргүзеринге улуг идепкейлиг. Херээженнер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы М. Ануфриеваны база демдеглеп болур. Ынчангаш ферма чөвүлели, херээженнер чөвүлели, комсомол — бо үш организацияга даянып алгаш, бистиң коммунистеривис кызымак ажылдан турарлар.

СССРЭ-НИҢ 50 чылын төлептиг уткуурунга холбаштыр калбарган социалистиг чарышты ол организациялар-биле сырый холбаалыг организаестап турар бис. Ук чарыш саанчы бүрүзүнүң, кодан инектерде бөлүк саанчыларның аразында калбарган. А фермавыс — «Саян» совхозтуң төп фермазы-биле чарыштыг. Бисте комсомолчу бригада база бар, ооң кежигүннери Билелиг фермазының комсомолчулары-биле чарышкаш, бирги, ийги кварталдарда типлекчи болганнар, ынчангаш вымпелдер алган. Парлалга чаңдылгазын алыр болза, бистиң ферма бирги черде. Бо бүгү түүлдерге парторганизациязы активчилерни дамчыштыр улуг салдарын чедиргени чугаажок.

Четпестер-биле демисежир талазы-биле бисте партия организациязы, коммунистер эвээш эвес ажылды кылган. Чижээ, кадарчы Г. Кыргыс ажылынга харыысалга чок турганын ниити хуралга чугаалажып, шыңгыы хемчегни алган. База бир саанчы эживис арага-дарыга хандыгын турганын база чугаалажып көргеп, ам ол эттинген. Колтыр 2500 килограмм сүттү саар турган, он айлар иштинде 2822 килограммны саап алган. Фермага ийги саанчы дээр Г. Хандывайныы—2700, а Н. Иргиттин—2650 килограмм болган, өскелерни-даа адап болур бис. Оларның ынчаар ажылдап турарының чажыды чүдел? Малдың чемин олар эки таарыштырар, инектериниң чаңын тергини эки билирлер. Машина-биле саарының мергежилин эки шиңгээдип алган. Малдың сүдүн бүрүн алыр дээш, бүгү аргаларны хереглеп турар.

Ам кыштаглаашкынны үлегерлиг эрттирер дээш ажылдап турар бис. Бо талазы-биле алырга, мал чеми четчир, ынчангаш фермада бар 500 ажыг инекти база 500 хире бызааны хүр кып ажырып, малдың продукциязын улам көвүдедир бис дээраинге бүзүрээр бис, ол дугайын ылаңгыя күрүнеге мал продукциязын садарының планын чылдыы-биле алырга ажыр күүседип шыдаптар апарганывыс-даа херечилеп турар.

БИСТИҢ фермада найыралдыг коллектив ажылдап, бисте орус, тыва, хакас дээш, хөй националдарның кижилери бар. Демнигде күштүг дээр болгай, найыралдыг ажылывыс-биле, фермага чедишкинни магадылап шыдаар бис. Найыралга хамаарыштыр бир мындыг сактыышкыным бар. Мээң авам, ачам, бодум-даа ылаңгыя орус эш-оор-биле аажок найыралдыг өзүп келген улус бис. Шаанда мээң авамның кыс уруглары, улустуң чугаазыбиле алырга, доктаавас чораан кижи-дир. Авам ынчаарда чүдүлгелиг чораан кижи болгаш, мени божуп алла, мээң база ынчан баарымны чайладыр дээш, орус эш-оорунге азырандаа берипкен. А мен оларга чаагай өзүп эгелей бээримге, эът-чемниг, арага-дарылыг оларга чеде бергеш, дедир дилеп алган кижи-дир. Мен билип келиримге-ле ол эштери-биле адаемниң найыралдыы аажок чүве. Олар биске бажың-даа халаска тудуп берген. Оларның оолдар, кыстары-даа бистиң өөвүске бо-ла чедип келген турар. Чүгле мал-маган кадарар чораан ада-ием амыдыралдың өске-даа мергежилдеринге оларның үлегери-биле өөренип алган улус ийин. Ам бис фермада база ол дег эпнайыралдыг чурттап, ажылдап турар бис.

Чоокта чаа бистиң партия организациявыска отчёт-соңгулдалыг хурал болган, аңаа партия организациязының бүгү ажылдарын анализтеп көргеш, моон соңгаар чорудар ажылдарның талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Партия организациязының секретарынга Е. Астафьеваны соңгуп алган бис. Партбюроның чаа составы моон мурнундагы ажылдарның байдалын сайгарып көргеш, улам чаа хевир-биле, улам идепкейлиг ажылдаары чугаажок.

Партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чүткүлдүг ажылдап турар, бүгү совет кижилер-биле бир домей, коммунистиг тургузуушкунга бүгү билинневи, күжүвүстү берип ажылдаар бис дээрзин кижи база маңаа чугаалаксаар-дыр, ынчангаш ындыг күзелимни мында плереттим.

С. ШЫЫРАП,

СЭКП обкомунуң кежигүнү.

Партийжи амыдырал

кылып, бодунуң үлүүн база киирген. Чижээ, колхозчуларның амыдырал-чурталгазынга культураны бедидер дээш хемчеглер алдынып турду. Ону ылаңгыя фермада херээженнер чөвүлелин дамчыштыр чорудуп турар. Чоп ортузунга ажыл чорударда, хөй-ниитн организацияларыбиле сырый холбаалыг ажылдап, активке даянып турдувус. Чижээ, комсомолдуң 50 чылы болуп турар үеде, ону чедишкиннг уткуур дугайында аныяктарның кыйгырыын деткээш, хөй янзы ажылдар кылырынче аныяктарны эвилелдээнинің түүнелинде, бистиң колхозтан ол талазы-биле мурнакчы болганнарның төлээлери Москвага барып, байырлыг хуралга киргип чордулар. Таңды. Каа-ем районнарның херээженнер чөвүлелериниң кыйгыларын бисте херээженнер өвүлели база деткип, улуг ажылдарны кылган чүве, аңаа база бистиң коммунистеривис телекчилер болган.

Активке даянып турар бис. Ең бир чижээ: аныяк коммунист З. Седипке партийжи ыдыг-даа даалга бээрге, ону ызымак күүседир. Айтырыг ургузары шыңгыы, принципиалдыг. Ол ам бисте комсомол ажылын харылаан турар. Саанчы коммунистиң ындыг эки шынарын көргеш, Туран хоорайның соңгукчулары ону хоорай Советиниң депутадынга соңгаан. Бисте партия организациязының секретарының оралакчызы турган Е. Астафьева — бистиң бир идепкейлиг коммунистивис. Ол болза бүдүрүлге-даа, хөй-ниитн-даа ажылының талазы-биле эш-оорунге дуза көргүзеринге улуг идепкейлиг. Херээженнер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы М. Ануфриеваны база демдеглеп болур. Ынчангаш ферма чөвүлели, херээженнер чөвүлели, комсомол — бо үш организацияга даянып алгаш, бистиң коммунистеривис ызымак ажылдан турарлар.

лективтиң кижизидилгелиг салдары оларга дээштиг болган. Ажылынга харыысалга чоктарны солуп, өске ажылче шилчидип-даа турган. Олар ынчаарда боданы бергилээр. Бүгү чүвени коллективтин-биле шиитпирлээрин орадаҗыр бис, ол эки түүнелди берип турар. Чалгааларны, арагачыларны, сагылга-чурум үрээрлерни хапа солунга, «Крокодилге» база бижип, хөй-ниитниң мурнунга ынчаар шүгүмчүлей бээр болгай бис, ол дээштиг түүнелдерни бээр.

БИСТИҢ фермада партия организациязының ажылынга холбашкан, үстүнде айыткылаан түүлдерни чүге чугаалап тур сен деп айтырыг турып келир. Ол болза колхозчуларның кижизидилгезинге, оларның күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп ажылдаар мөзүзүн хевирлээринге улуг рольдуг болуру-даа, ооң ындыг болганыдаа маргылдаа чок деп бодалды илередиксеп турарым ол. Кижиниң билни, мергежили, дуржулгазы бедээн тудум-на, Төрээн чуртунга, партиязынга ооң бээр үлүү улам улуг болур деп ниитиге билдингир түүлдү моон-биле холбаштыр база катап чугаалаары артык эвес.

Чогум-на бо хемчеглериниң ачызында бистиң ферманың ажыл-ишчилери багай эвес түүнелдерни чедип ап турар. Фактылар бо-дур: социалистиг чарышка районга бирги черни ээлээш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун алган бис. Саннар мындыг: чылда бир инектен-не 2300 килограмм сүттү саар планныг турда, эрткен оң айлар дургузунда ол — 2200 килограмм ашкан. Хонукта бир бызаага хамаарыштыр алдынган немелде дериг 630 грамм ажып турар. Районда тергиин саанчы бистиң Л. Романовавыс чылда бир инекке онааштыр 2500 килограмм сүттү саар турган, он айлар иштинде 2822 килограммны саап алган. Фермага ийги саанчы дээр Г. Хандывайныы—2700, а Н. Иргиттин—2650 килограмм болган, өскелерни-даа адап болур бис. Оларның ынчаар ажылдап турарының чажыды чүдел? Малдың чемин олар эки таарыштырар, инектериниң чаңын тергиин эки билирлер. Машина-биле саарының мергежилин эки шиңгээдип алган. Малдың сүдүн бүрүн алыр дээш, бүгү аргаларны хереглеп турар.

Ам кыштаглаашкынны үлегерлиг эрттирер дээш ажылдап турар бис. Бо талазыбиле алырга, мал чеми четчир, ынчангаш фермада бар 500 ажыг инекти база 500 хире бызааны хүр кып ажырып, малдың продукциязын улам көвүдедир бис дээраинге бүзүрээр бис, ол дугайын ылаңгыя күрүнеге мал продукциязын садарының планын чылдыы-биле алырга ажыр күүседип шыдаптар апарганывыс-даа херечилеп турар.

БИСТИҢ фермада найыралдыг коллектив ажылдап, бисте орус, тыва, хакас дээш, хөй националдарның кижилери бар. Демнигде күштүг дээр болгай, найыралдыг ажылывыс-биле, фермага чедишкинни магадылап шыдаар бис. Найыралга хамаарыштыр бир мындыг сактыышкыным бар. Мээң авам, ачам, бодум-даа ылаңгыя орус эш-оор-биле аажок найыралдыг өзүп келген улус бис. Шаанда мээң авамның кыс уруглары, улустуң чугаазыбиле алырга, доктаавас чораан кижи-дир. Авам ынчаарда чүдүлгелиг чораан кижи болгаш, мени божуп алла, мээң база ынчан баарымны чайладыр дээш, орус эш-оорунге азырандаа берипкен. А мен оларга чаагай өзүп эгелей бээримге, эът-чемниг, арага-дарылыг оларга чеде бергеш, дедир дилеп алган кижи-дир. Мен билип келиримге-ле ол эштери-биле адаемниң найыралдыы аажок чүве. Олар биске бажың-даа халаска тудуп берген. Оларның оолдар, кыстары-даа бистиң өөвүске бо-ла чедип келген турар. Чүгле мал-маган кадарар чораан ада-ием амыдыралдың өске-даа мергежилдеринге оларның үлегери-биле өөренип алган улус ийин. Ам бис фермада база ол дег эпнайыралдыг чурттап, ажылдап турар бис.

Чоокта чаа бистиң партия организациявыска отчёт-соңгулдалыг хурал болган, аңаа партия организациязының бүгү ажылдарын анализтеп көргеш, моон соңгаар чорудар ажылдарның талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Партия организациязының секретарынга Е. Астафьеваны соңгуп алган бис. Партбюроның чаа составы моон мурнундагы ажылдарның байдалын сайгарып көргеш, улам чаа хевир-биле, улам идепкейлиг ажылдаары чугаажок.

Партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чүткүлдүг ажылдап турар, бүгү совет кижилер-биле бир домей, коммунистиг тургузуушкунга бүгү билинневи, күжүвүстү берип ажылдаар бис дээрзин кижи база маңаа чугаалаксаар-дыр, ынчангаш ындыг күзелимни мында плереттим.

С. ШЫЫРАП,

СЭКП обкомунуң кежигүнү.

Эки кижилердугайында

ХООЧУН ХОЙЖУ

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозта хоочун хойжу, коммунист Монгуш Хөлчүкович Артаа хүлээнген ажыл-херээнге ак сеткилдиг, хөй-ниитн ажылынга идепкейлиг, 25 чылдың дургузунда өг-бүлези-биле кады хой малдап келген. Эрес болгаш кызымаккай малчын бо юбилейлиг чылда төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураганны менди ажаап алыр социалистиг хүлээлгелиг тургаш, ону 92 баш кылдыр күүсеткен. Бир хойга онааштыр дүк кыргып алыр планын база ажыр күүседип алган.

Коммунист Артаа Монгуш хүлээп алган хойларының семиртилгезинче доктаамал сагыш салып келген. Эрткен чайын ол Чаа-Хөл бажы, Чымчак-Оорга чайлагларынга одарладып семиртип алган. Ооң түннелинде 415 хойнуң деңгели эки кыштаглап турар.

Дуржулгалыг малчын кышка эки белеткенген. Ооң кыштаанда хой кажаазының көржеңи чазын-на көптартынган, едээн кургаткаш, чаъс дүшпес черге бөлүп алган. Чай дургузунда 7 тонна сигенни, 15 тонна өдекти Артаа Монгуш белеткээн. Бо хүннерде мурнакчы малчынның кыштаанда мал чеми четчир санныг кылдыр дужуртүнген.

Малчынның чурттап орар бажыңының септелгезин бо чылын шынарлыг кылган. Ынчангаш ажылдаарынга, чурттаарынга ол таарымчалыг.

Хоочун хойжу «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалы-биле танышкаш, хойжу хүр кыш ажырарын хүлээнип, соруу быжыг, шудургу ажылдап турар.

Л. МОНГУШ.

Улуг-Хем район.

★ ★ ★

ЧУРУКТА: Чадаана районунда автолавка садыгжызы Виктор Константинович Ростовцев Тыва АССР-ниң садыының болгаш ниити чемненилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы деп бедик, хүндүлүг аттың эдилекчизи. Ол бараан саарылгазының ай, квартал бүрүзүнүң планын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчыларның бирээзи.

Д. ОНДАРНЫҢ фотозу.

★ ★ ★

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

СОРУК КИИРГЕН

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын Кызыл хоорай Советиниң «Сужпак» совхозунуң малчыннары калбаа-биле танышкан.

Совхозтуң ишчилери ССРЭ-ниң 50 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле чедишкиннг ажылдаан. Немелде деңзи алырының дөртү кварталда планын хуусаа бетинде күүседкен. Чүгле октябрь айда безин 103 тонна немелде деңзини ажыл-агый черинің кадарчылары алган. Ниитизи-биле совхоз хэнукта ортумаабиле бир баш бода малга онааштыр 850 грамм немелде диринг деңзини алган. Ол дээрге планда көрдүгениниден хөй болуп турар. Немелде дириг деңзи алыр талазы-биле кызып ажылдап турар кадарчыларга Дмитрий Семенович Килин, Василий Иванович Стылых, Владимир Хертекович Бадыйоол, Хертек Чамзырынович Комбу хамааржыр. Бо кадарчылар эң бедик көргүзүглерни чедип алган.

Амгы үеде совхоз ниитиниң малын хүр кыштагладырынга таарымчалыг байдалды тургускан. Мал чеми четчир, ону турлагларже чедирерин организастаан, мал суггарар черлерни кылган.

Партия болгаш чазактың доктаалы мал ажылдакчыларын, тускай эртемниглерни күжениишкиннг ажылдаарынче, чаа курлавырларны тып ажыглаарынче кыйгырып турар.

Д. ЕНДАН.

ПРОДУКТУЛУУН КУДУЛАТПАС

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын ажылчы чоннарга таныштырар ажыл Өвүр районда калбарган.

«Коммунизмче орук» колхозтуң Хам-Дытта, Бора-Шайда, Улаатайда хойжу бригадаларының кадарчылары чугула документини танышкаш, хойну хүр кыш ажырар, ооң чаш төлүн менди доруктуруп алыр талазы-биле күжениишкиннг ажылдаарын хүлээнгеннер.

Колхозтуң ажыл-ишчилери кышкы үеде мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының хемчээлин кудулатпас дээш эки ажылдаарын хүлээнген.

ХООЛУЛУГ МАЛ ЧЕМИ

САРАНСК. Лямбир районунуң «Димитровский» совхозу бо чылдың эгезинден бээр бирээзи-ле 120 килограмм деңзилиг 400 хаванны тогланчы ашы-чем аймаа-биле азырап алган. Ол совхоз кагдынар ашы-чем аймаан чыып бээриниң нерээзин Саранскиниң коммуналдыг ажыл-агыйы-биле чылдың-на чарып турар. Бедик хоолулуг алды муң хире центнер мал чемин ынчаар белеткеп турар. Ону ажыглаары ажыктыг. Ажыл-агыйга хаванны азырап алырының 120 килограмм деңзилиг бир чарыгдалы 120 рубль, ону сайгарарындан кирер орулга 230-240 рубль.

Кышкы үеде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң Доктаалы ажыл-иштиң дайынчы программазы кылдыр хүлээп алдынган. Совхозтуң ажыл-ишчилери кагдынар ашы-чем аймаа-биле азырап алыр хаванның санын муң баш чедирер деп төлевилээн.

М. ХВАСТУНОВ,

СЭТА-ның корр.

АВТОМОБИЛЬ ТУДУГЖУЛАРЫНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЭЭ

Автомобиль тудуушкуну бистиң чуртка Совет эрге-чагырганың чылдарында дыка хөгжээн. Шаанда — Октябрь революциязының мурнунда автомобиль үлетпүрү барык турбаан деп чугаалап болур. Ынчан даштыкыдан садып алган кезектерден эң бөдүүн автомобильдерни эптээр улуг эвес бүдүрүлге черлери тургулаан.

Баштайгы беш чылдарда, эң ылаңгыя дайын сөөлүнде совет автомобиль үлетпүрү дыка шапкын хөгжүп эгелээн. Чурттун он-он хоорайларында чүүк сөөртүр болгаш чиик автомобильдер кылыр заводтар тургустунуп, эң сайзыраңгай чаа дериг-херекселдер-биле чепсегленген. Ам бистиң чурт он-он янзы-бүрү марканың аар-чиик машиналарын кылып үндүрүп турар. Оларны чүгле чурт иштинге эвес, делегейниң дип бүрүзүнде хөй-хөй чурттар калбаа-биле хереглеп, чагып ап турар апарган. Чараш алп-шинчилиг чиик машиналардан эгелээш, чүс-чүс тоннаны хары үгда чүктээр күчүлүг грузовиктерге чедир янзы-бүрү марканың автомобильдери бүгүнгү совет автомобиль тудуушкунунуң продукциязы ол-дур.

Чурттун автомобиль бүдүрүлгелериниң аразында ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыш калбарган. Мурнакчы бүдүрүлгелериниң саны улам көвүдеп турар. Оларның бирээзинге Москвада Ленинчи комсомол аттыг автомобиль заводу хамааржыр. Ол коллектив он айларның күрүне планын октябрь 25-те-ле күүседипкен. Пландан дашкаар 5 миллион рубль продукцияны бүдүрген. Ол автомобиль бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни ээлээш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

ЧУРУКТА: автомобильдерниң сөөлгү кезектерин кылыр чаа цех. Моон «Москвачылар» шуут-ла хереглекчилерге чоруптар.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЁЗУНУҢ АРМИЯЗЫ

И. Х. БАГРАМЯН

Совет Эвилелиниң Маршалы

ССР Эвилелиниң тургустунганы — ол дээрге ниитилелди социалистиг үндезинге чаартып тургузарынга, бүгү совет республикаларның экономиказын болгаш культуразын сайзырадырынга база Советтер Чуртунуң камгалал күүзүн быжыглаарынга таарымчалыг байдалдарны хандырган шиитпирлиг факторларның бирээзидир.

Бүгү улустуң байырлалы — ССР Эвилелиниң тургустунганынан бээр 50 чыл болурунуң бүдүүзүнде «Правда» солунунуң Парлалга бюрозунуң даандырганын ёзугаар шериг эртемнериниң кандидады, полковник В. Петрухин сураглыг совет шериг удуртукчуларының бирээзи, Совет Эвилелиниң Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы И. Х. БАГРАМЯН-биле ужурашкаш, улустарының эп-найыралы ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин тургузарынга кайы хире ужур-дузалыг болганының дугайын чугаалап бээрин оортан дилээн.

ССР Эвилелиниң тургустунганы — ол дээрге ниитилелди социалистиг үндезинге чаартып тургузарынга, бүгү совет республикаларның экономиказын болгаш культуразын сайзырадырынга база Советтер Чуртунуң камгалал күүзүн быжыглаарынга таарымчалыг байдалдарны хандырган шиитпирлиг факторларның бирээзидир.

Бүгү улустуң байырлалы — ССР Эвилелиниң тургустунганынан бээр 50 чыл чурттуң стратегиг туружун быжыктырган болгаш даштыкыдан халдаашкыннарның айылынга удур улуг ужур-дузалыг магадылалды тургускан. Ужар үүл болгаш танк заводтарын, чазылдырар будүмелдер бүдүрүп кылыр будүрүлгелерин, аппаратуралар болгаш өске-даа шериг, чепсектериниң заводтарын чурттуң чөөн районнарынга кыска хуусаада тудуп тургускулаан турган. Эгелей берген турган дайынның байдалынга хамаарыштыр алырга, чөөн үүнте үлетпүрлүг төптер чурттуң бүгү улус ажыл-агыйын дайын байдалынче дүрген шилчидеринге таарымчалыг бааза болуп шыдаан. Фронтуну бүгү-ле эргежок чугула үүлдер-биле хандырарының аар-берге үүргеэн оларга онаашкан, Совет Эвилелиниң бүгү улустары оларның национал соңгу ылгавыр чокка тыылга кызымак ажылдан, тулчуп турар шериглерге херектиг боо-чепсекти, дайынчы техниканы бүдүрерин улам көвүдедип турганнар. Уралчыларның, сибиржилерниң, ыраккы чөөн-чүкчүлерниң маадырлыг күш-ажылы-биле Казахстанда, Ортаакы Азия болгаш Закавказье республикаларында оларның акы-дуңмаларының күш-ажылы немештир каттыжын келген.

Хой национал дыг совет улустуң күш-ажылчы маадырлыг чоруу фашистиг Германияга бодааргa дайын чылдарында шериг техниказын барык ийи катан хойну будүрер арганы берген. Республикаларның кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дайынны ажып тиилээринге база толептиг салымшкының киргеннер. Ажылчын күжү база техника чедишлейн турган болза-даа, олар фронт биле тыылды аъш-чем продуктуларын-биле үзүктел чок хандырып келген.

Улустарының эп-найыралы болгаш акы-дуңмалышкы ёзуу ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң чүгле материалдыг эвес, харын моральдыг күчүзүнүң үнер дөстери болуп турган. Ленинчи национал политика тулчуушкуннар шөлүнгө база шылгалдаларны тудуп шыдаан. Янзы-бүрү национал улустар хоранныг дайынга удур дайынныг шолдеринге хол-холундан туттунчуп алган, демисежип турганнар. Национал шериг каттыжымышкыннары, оларның иштинде грузин, армян, азербайджан, латыш, литва, эстон, башкир дээш өске-даа национал кезектер дайын чылдарында Совет Чепсектиг Күштериниң составынга тургаш, фашистиг эжелекчилерни чылча шаап келгеннер. Генерал Панфиловтуң Казахстанга хевирлеттинин тургустунган 316-гы адыгжы дивизиязы Москва чоогунга болуп тургулаан тулчуушкуннарга онза шылгараан, Гвардейжи деп атты чаалап алган. Составының талазы-биле алырга, ол дивизия ёзулуттла интернационалчы дивизия болуп турган. Өлүм чок маадырлыг чорукту кылган 28 маадыр-панфиловчуларның аразынга орустар, украиннер, казактар, кыргыстар кирип турганнар.

Бистиң чуртувустуң бүгү национал улустары Совет Армияның хүрээлецинге турбушаан, хол-холундан туттунчуп алгаш, демисежип келген. Дайын чылдарында орус улустуң алдарлыг оглу Александр Матросовтуң маадырлыг чоруун 200 ажыг кижи катаптаан, оларның аразында узбек Эрджигитов, эстон И. Лаар, украин А. Шевченко, кыргыс Ч. Тулебердиев, молдован И. Солдыс, казах С. Баймагамбетов, грузин Кавтарадзе, армян У. Аветисян болгаш өскелер-даа бар.

Совет дайынчыларның патриотчу көдүрлүүшкүнүнге туштус республикалардан фронтуларга келгилээн ССРЭ улустарының чагаалары аажок улуг ужур-дузалыг болуп тургулаан. Чижээлээрге, 1942 чылдың аар-берге күзүнүнде фронтуда узбек дайынчыларга Узбекистанның ажылчы чону шак мынчаар сорук киирикчи ёзу-биле бижээн турганнар: «Бистериниң улуг акывыс орус улустуң бажыңынче, бистериниң чоок төрээнеривис — белорустарның база украиннериниң бажыңнарынче герман басмачилер шургуп киргендир. Ол басмачилер халдавырлыг чума аарыгны, аш-чутту, өлүм-чидимни, эрээ-кымчыны, азын өлүрер хыдынчы ёзуну нептередип турып бергеннердир. Орус кижиниң бажыңы—

(Уланчызы 3-кү арында).

ӨӨРЕДИРИ, КИЖИЗИДЕРИ—КОЛ АЙТЫРЫГ

Кызыл хоорҮскомнуң улус өөредилге киллдизинин эргелекчизи З. Ф. Борисова-биле бистин корреспондентивис беседалажып чугаалашкаш, оон элээн каш айтырыгларны салган:

— ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга чедир эвээш үе артыкан. Аңаа Кызыл хоорайның школалары кандыг белеткелдиг, канчаар ужуражыр ирги?

— Удавас болур юбилей школа амыдыралынга база эвне чугула болгаш төөгүлүг ужур-дузалыг дээрзи билдингир. Хоорайның школаларында башкылар коллективтери бот-боттарының аразында социалистиг чаршыны салып алган, шудургу ажылдап турар. Бистин мурнувуста сорулга [illegible], өөреникчи бүрүзү-биле [illegible] ажылдап тургаш, аная бүгү-ниити ортумак эртемни бээри болур. Коммунистиг чаагай мөзү-шынарга, интернационализмге, коллективизмге, эп-найыралдыг болур чорукка өөреникчилерни кижизидеринге хоорайның тус-тус школа коллективтери хөй талалыг ажылдарны чорудуп келген. Бо талазы-биле ажыл № 1, 2, 3, 7, 15 школаларда багай эвес. Өөреникчилер ортузунга интернационалчы кижизидилгени чорударының талазы-биле № 7, 2 школалар өскелеринден ылгалып турар. Бо ийи школа эвилелдешкен республикаларның пионерлери болгаш комсомолчулары-биле сырый харылзааны шагда-ла тургускан. Оон аңгыда эвилелдешкен республикаларның кол ажыл-агыйын, экономиказын эки билир апарганнар. Бо дээрге оларның амыдыралында солун, дириг факт-барымдаа-дыр.

Кызылдың № 2, 7 школалары бистин кожавыс Моол Арат республикадан болгаш эвилелдешкен республикалардан келгилээн белектерни, солун номнарны, чагаларны болгаш өске-даа материалдарны чыггаш, музей ажылдарын шиитпирлээн.

— Бо өөредилге чылында тус-тус школаларның башкы кадрлар-биле хандырылгазы кандыг ирги, Зоя Федоровна?

— Кызылдың школаларында болгаш оон чоок-кавызы — Сукпак, Кара-Хаак, Черби, Көк-Тей, Кунгуртуг школаларында ажылдап турар башкыларның хөй кезии дээди эртемниг. Чыл келген тудум-на аныяк башкылар немежип турар. Бо күзүн 30 оолдар, кыстарны башкы ажылынга ажылдаары-биле хүлээп алдывыс. Күш-ажылчы амыдырал-чуртталгазы эгелээни-биле холбаштыр чаа дооскаш келген башкыларга чечектерни болгаш алдын бижиктер-биле иштинде «Экии, башкы!» деп эгелиг, эргим, чылыг сөстерлиг папканы тураскаал кылдыр тывыскан бис. Оларның эки ажылдаарынга, чурттаарынга дуза көргүзери бистин хүлээлгевис. Олар бажын-балгат-биле хандыртынган.

Башкылаашкын ажылынче чугула кичээнгейни салып турар бис. Бисте мындыг лозун бар: «Өөредиринге өөрен». Ынчангаш бот-боттарывыстан өөренип, эки үүлдерни башкылаашкынга чедимчелиг ажылдап, а чамдык ажык кичээлдерге илереп келген четпестерни дарый чайладып турарывыс өөредилге-кижизидилгелиг ажылга дыка дузалыг. Институтту азы педучилищени чаа дооскаш, школага башкылап эгелээн арга-дуржулгазы эвээш эштерге хоочун башкыларны кошкан. Аныяк башкыларга деткимчени, дузаны школаларда тус-тус башкылар канчаар чедирип турарын школаларның өөредилге эргелекчилери болгаш директорлары неделя санында хынап турар. Демниг ажылдаарга кандыг-даа ажыл бүдүрүмчелиг, солун, берге эвес болур дээрзи билдингир.

— Өөредилге-кижизидилгелиг ажылга хамаарыштыр чүну чугаалап болур силер?

— Бедик культуралыг, эртем-билиглиг, бүгү тала-биле сайзыраңгай чаа кижини өөредип кижизидери чиик эвес айтырыг. Бо хүндүлүг, улуг херекке хоорайның 600 ажыг башкылары 10331 өөреникчини быжыг билигге, коммунистиг мөзү-шынарга өөредип, кижизидип турар. Бистин башкыларывыстың арга-мергежили чыл бүрүде өзүп турар.

ССРЭ-ниң 50 чыл болур төөгүлүг чылында хоорайның тус-тус школалары өөредилге-кижизидилгелиг ажыл талазы-биле мурнуку чылдардан улам эки ажылдаар быжыг сорулгалыг. Эртемнер аайы-биле организастаан секцияларның ажылын бедик деңнелге тургускан. Солун илеткелдерни, ажык кичээлдерни организастап эрттиреринге башкыларның идепкейи улгаткан. Хоорай школаларының башкылары бот-боттарының кичээлдеринге тускай план өзугаар олуржуп турар.

Кызыл хоорайга болгаш аңаа хамааржыр школаларның башкыларының хөй кезии онаашкан ажылынга ак сеткилдиин, кызымаккайын көргүзүп турары өөрүнчүг. Оларның аразында 34 башкы чазактың орден, медальдары-биле шаннаткан. Чижээ, эге класстар башкылап чораан А. П. Лаврентьева ийи Ленин ордени, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаткан. Ол ам пенсионер. № 7 школаның орус дыл болгаш литература башкызы чораан Е. А. Корнева Күш-ажылдың Кызыл тук орденибиле шаннаткан. Оларның салгакчылары А. А. Алдын-оол, С. Ш. Дүкежик (№ 2 школа), А. Е. Вяткина (№ 4 школа), Е. И. Квитных (№ 3 школа) дээш өскелер-даа «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннатканнар. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болган оюн таварыштыр эки ажылдыг, мурнакчы, башкылаашкын ажылынга көскү чедишкиннерлиг болганы дээш 100 башкы Ленинчи юбилей медалы-биле шаннаткан болгай. РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы деп бедик атты 12 башкы, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы атты 20 башкы чедип алган, «Улус чырыдышкынының тергиини» деп хөрек демдээ-биле 61 башкы шаннаткан.

ХҮННҮҢ-НЕ — БИР КИЛОГРАММ

САРАТОВ. Балтай районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң фермаларында азырап семиртир инек малдың деңзизи хүннүң-не бир килограмм немежип турар.

Ыында мал чеминиң грамм бүрүзү хайгааралдыг. Районнуң оон өске ажыл-агый бүрүзүнде база ындыг. Мал чеминиң хоолузун улгаттырар дээш, малчыннар бодүүн мал чеминге микробиология үлетпүрүнден артыкталып үнер бүдүмелдер холуп тургаш ону экижидер деп шиитпирлээн. Ынчалдыр экижиткен мал чеми-биле малды моон мурнундагы хемчээлдер өзугаар азыраарга, оон семирээш хонукта деңзизин немээри аажок дүргедээн, бир малга онаштыр бир килограмм болурундан ажа берген.

— Үлетпүрден артыкталып үнер бир тонна ындыг бүдүмелдериниң ортээ сес-ле рубль. Бир хүн дургузунда бир инектиң ону чиири ийиден үш килограмм-на хире. Чарыгдалы көпеектеп санаар түүнүг хиреде, немей бүдүрген эътти садарындан кирип бээр орулгазы рубльдеп санаар түүнелдиг апаар. Мал азыраар чемге кирер ол үнелиг немелдепи районнуң бүгү ажыл-агыйларынга ажыглаар деп тур бис. Кыжын малчыннарның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалынга харыы кылдыр малывыстың семирилде деңзизин ферма бүрүзүнге хүннүң-не улам улгаттырар бис — деп, Балтай районнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги В. М. Александров чугаалаан.

СҮДҮВҮСТҮ ЭЛБЕДИИЛИ

КАЗАНЬ. Хову Заволжьеминде Буинский район сүт саалдазының талазы-биле Татарияның бирги черин эелеп турар. Оон мурнакчызы — «Татарстан» колхоз.

Колхозтуң чедишкинниг болганы бүрүн үндезинниг. Ажыл-агыйда мал азыраар чемнерни үгле болбаазырадып белеткээш малга бээр, мал чемин ажыткы-биле хөрецгилээр арга ажыглаттынып турар. Бүгү мал кажааларын кышка белеткээн.

— Кышкы үеде мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чаршыны калбартыр дугайында СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын бистиң саанчылаарывыс изин-биле деткип харыылаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында партияның кайгырыын олар үректиң ханызындан үүлдүг деп көргеш, чаршыка киржип тур—деп, колхозтуң партбюро секретары Р. Насыбуллина чугаалаан.

(СЭТА).

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЁЗУНУҢ АРМИЯЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 2-ги арында).

ол дээрге база-ла сээң бажыңың-дыр!... Совет Эвилели — ол дээрге эп-найыралдыг бистиң өг-бүлевис-тир, бистиң хоншул-хөренгивис ниити, чаңгыс. Ол бүгүнү дайзындан камгалаары шуптувустуң ыдыктыг хүлээлгевис-тир».

Идеология талазы-биле чаңгыс аай үелдивис, социалистиг Төрээн чуртувуска, коммунизмниң идеалдарынга бердингевис, марксизм-ленинизмге шынчывыс хөй националдыг совет улус бисти чаңгыс эптиг быжыг эвилелге канналдырып каттыштырган. Ада-чуртун камгалаар талазы-биле эткен дайынның ыылдарында болганы ышкаш, шак ындыг патриотчу өзүну, ханы бердинишкини хөй национал улус массаларын талазындан кижи төрелгетеннің төөгүзүнде кажан-даа иередип көргүспээн.

Империализмге удур демиселге социалистиг республикаларның бүгү ажылчы чоннарының дайынчы кады ажылдажылгазының эргежок чугулазының, оон шиитпирлиг ужур-дузалыының дугайында леницчи түүнеллерниң шыныын төөгү бадыткадып көргүскен-даа. «ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ныҢ Доктаалында демдеглээни ышкаш, совет улустар боттарының хосталгазын, хамаарышпас чоруун, боттарының революстуг чаалап алыышкыннарын үгле эвилелдежип алган, ниити күженишкин-биле камгалап шыдаар дээрзин кижи төрелгетеннің эң айыылдыг дайзыны — гитлерлиг фашизм-биле Ада-чурттун Улуг дайынының чылдарында өлүмүг сегиржип алыышкын тодаргайы-биле көргүскен.

Чурттун камгалалын күштелдиреринге эвилелдешкен республика бүрүзүнүн шуут киржип болур аргалыын амгы үениң боттуг байдалы тодазы-биле херечилеп турар. Чижээлээрге; РСФСР-ниң үлетпүрү ниити Эвилелдиң бүдүрүп турар нефтизинниг база автомобильдериниң беш хуузунуң дөрт ажыг хуузун, химия продуктуларының дөрттүн барык үш хуузун, электроэнергияның, цементиниң үштүн ийи хуу хирезин, шойнун, каңның, прокаттың, хөмүр-даштың, көдээ ажыл-агый машиналарының чартык кезин хирезин берип турар. Украина болза ниити Эвилелде бүдүрүп турар шойнун чартык кезинин, каңның болгаш прокаттың 40 ажыг хуузун бүдүрүп келген. Белоруссия «улуг химиялын» республиказы болу берген, тракторлар, автомобильдер, радиоаппаратуралар бүдүреринде, машина тудуушкунунга чугула черин эелеп турар апарган. Узбекистанда үлетпүрүнүң 100 ажыг адырлары сайзырап турар.

Шак ындыг чижектерни өске-даа республикалардан көргүзүп болур. Хөй адырларлыг, техника талазы-биле бедик хөгжүлделиг экономиктиг баазаның тургустунганы эң болбаазын дайынчы чепсекти бүдүрүп ыылырына киржип, ССР Эвилелиниң күчү-шыдалын быжыглаарына боттарының төлептиг үлүүн киирип шыдаар арганы оларга берип турар.

Ниити Совет күрүнениң чаңгыс аай эрге-ажыктарын камгалаарын мурнады көрүп келген чорук кайы-даа республиканың девискээринге чугулачугула камгалал бүдүрүлгелерин сайгарэ тургузуп, организастаар талазы-биле нацияалар аразында кандыг-даа чөрүлдээлери болдурбайын турар. Шериг экономиказын ниити күрүнеии кылдыр организастаар принцип бисте ам амыдыралдың аная-ла чуруму болу берген. Кайы-даа республиканың девискээринге шериг бүдүрүлгезин ук республиканың бодунуң-даа, ниити эвилелдиң-даа күш-ажыл болгаш материалдыг курлавырларының күсели-биле организастаары хандыртынып турар. Өскээр чугаалааргa. ССРЭ-ниң экономиказы дээрге-ле тус-тус кезектериниң аразында тудуш холбаалыг, улус ажыл-агыйжы комплекс-тир.

Бистиң Чепсектиг Күштеривис, оларның бүгү-ле хевирлери сөөлгү каш чылдарда боттарының хөгжүлдезинге ырак бурунгаар базымны кылганнар. Армия биле флоттун материал-техниктиг чепсетленишкини хемчээл чогу-биле өзүп, оларның дайынчы аргалыы бедээн. Шериглериниң дайынчы белеткелдиниң характер байдалы база-ла коскүзү-биле өскерилген. Дайынчы бедеп болурунуң айтырыгларынга, шериг өөредилгезин чорударының хереэнге чугула эргилде болдунган болгаш ол өөредилгелериниң чорудулгазынга шериглериниң дайынчы мергежилдин сайзыраңгайжып-даа турар. Совет Армия болза Варшава Керээзиниң киржикчилери болур акыдуңмалышкы социалистиг күрүнелериниң армиялары-биле кады бодунуң төөгүлүг хүлээлгезин күүседип турарын демдеглээри база чугула.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң амгы үедеги күчү-шыдалын парлаллага, телевидениеге үгле болгаш аныгылап, эртемге үндезилеп көөрү болгаш бистиң эргеажыктарывыстың, бөгүнгү болгаш алыс сорулгаларывыстың ниити чоруу дээрге-ле, Болгарияның болгаш Совет Эвилелиниң долу чаңгыс эптиин, чаңгыс тура-соруктуун болгаш бот-боттарының аразында сырый холбаалыг хөделиишкинин тайылбырлап турар үүлдер ол-дур. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Болгария Улус Республиказының социалистиг интернационализмниң принциптеринге шынчы чоруу бистиң чурттарың боттарының национал болгаш интернационалчы сонуургалдарын шуут холбаалыг кылдыр боттандырып чорудар арганы берип турар.

Европаның тайбыңдыраанындан бээр ам удавас 27 чыл болур. Ол дээрге, бистиң улуг тиилелгевис, леницчи даштыкы политиканың өндүр улуг тиилелгези, социалистиг чурттарның, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң, оон Коммунистиг партиязының, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бо талазы-биле улуг күженишкиннериниң түүнели бооп турар. Эш Л. И. Брежневтиң адыбиле бөгүн бүгү делегей Совет Эвилелиниң тайбың программазын, Совет Эвилелиниң партия болгаш күрүне органнарының идепкейлиг, сорулгаже чайгылыш чок чүткүлдүг ажыл-чорудулгаларын, тайбың, айыыл чок чорук болгаш депшилге дээш чедишкиннерин холбаштыр көрүп турарыдаа чөптүг деп Т. Живков демдеглээн.

Күрүне органнарының каттышкан хуралынга медеглелди хүлээп алган. Ыында Болгария Улус Республиканың партия-чазак төлээлериниң ССРЭ-гө аян-чоруунун үезинде ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелевишаан, оларның Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнеиің удуртукчулары-биле чугаалажышкынныларын үүлдүгүнүүшкүн-биле илередип турар.

Ол төлээлериниң ССРЭ-те аян-чоруу, аңаа кылган чугаалажышкыннары болгаш оларның түүнелдери-даа БКП биле СЭКП-ниң аразында, болгар болгаш совет улустарың-даа аразында чаңгыс эп-сеткилдиг болгаш акы-дуңмалышкы чоруктун, өзүлүг ак сеткилдиг найыралдың болгаш үре-түүнелдиг кады ажылдажылганың чаа, чайыннанчак херечизи болган деп ук медеглелде чугаалап турар.

Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП Төп Комитединиң удуртулгазы-биле боттандырып чорудуп турар Совет Эвилелиниң эчис сорулгалыг, мерген угаанныг, аңгы талазы-биле интернационалчы даштыкы политиказы тайбыцның болгаш социализмниң, хосталганың болгаш улустарының хамаарышпас чоруунуң хереэн камгалаарынче угланган деп медеглелде чугаалап турар. Ол болза, месилдежишкиннерни болгаш дайын одагларын узутнаарынга, делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдыраринга, айыыл чок болурунуң идегелдиг системазын тургузарынга болгаш Европага-даа, делегейге-даа калбак кады ажылдажлыганы кылырынга шиитпирлиг үүл бооп турар. Бүгү чурттарның ажылчы чоннарының, депшилгелиг бүгү кижи төрелгетеннің ССРЭ-ниң алдарлыг 50 чылын канчаар-даа аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле уткуп турары дээрге. Совет Эвилелиниң атаалдарының делегейге улуунун, делегейни революстуг өзү-биле чаартырынга СЭКП-ниң болгаш ССРЭ-ниң бүгү делегейге төөгүлүг ролюнун чайыннанчак херечизи бооп турар.

Бистиң чурттуң чугула айтырыгларын үнелеп, ыяк бидири дээш, Болгария Улус Республикага Совет Эвилелиниң көргүзүп турар үнелеп

ДЕЛЕГЕЙ ХҮННЕР

МӨҢГЕ, БУЗУЛБАС НАЙЫ

СОФИЯ. (СЭТА). БКП ТК-тың, Болгарияның Улусчу чер эвилелиниң доктаамал төлээ черинин (БУЧЭДТ), БУР-нуң Ада-чурт фронтузунуң Национал Чөвүлелиниң, Улусчу хуралдың, Күрүне Чөвүлелиниң, Министрлер Чөвүлелиниң каттышкан хуралынга Совет Эвилелинге албан ужурунда чораан партия-чазак төлээлериниң ажылын чугаалажып көргеш. БКП ТК-ның Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков аян-чорук дугайында илеткээн.

Болгар-совет найырал Болгарияның хөгжүлдезинин чугула фактору бооп, оон-биле бүгү болгар улустуң чаагай чоруу болгаш аас-кежин, болгар улустуң бөгүнгү болгаш даартагы-даа хүннери холбашкан деп, ол чугаалаан.

БКП ТК биле СЭКП ТК-ның аразында, а ол ышкаш Болгария Улус Республика биле ССРЭ-ниң удуртукчуларының-даа аразында долуазуби-биле чогумчалыг болбайн турар айтырыы черле чок деп Т. Живков чугаалаан. Болуушкуннарны партийжи өзү-биле ацгылап, эртемге үндезилеп көөрү болгаш бистиң эргеажыктарывыстың, бөгүнгү болгаш алыс сорулгаларывыстың ниити чоруу дээрге-ле, Болгарияның болгаш Совет Эвилелиниң долу чаңгыс эптиин, чаңгыс тура-соруктуун болгаш бот-боттарының аразында сырый холбаалыг хөделиишкинин тайылбырлап турар үүлдер ол-дур. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Болгария Улус Республиканың социалистиг интернационализмниң принциптеринге шынчы чоруу бистиң чурттарың боттарының национал болгаш интернационалчы сонуургалдарын шуут холбаалыг кылдыр боттандырып чорудар арганы берип турар.

Европаның тайбыңдыраанындан бээр ам удавас 27 чыл болур. Ол дээрге, бистиң улуг тиилелгевис, леницчи даштыкы политиканың өндүр улуг тиилелгези, социалистиг чурттарның, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң, оон Коммунистиг партиязының, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң,

ИНДИЙ-КЫДАТТА ТУЛЧУУШКУННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Хосталганың улусчу чепсектиг күштери биле Сайгон өзү-чурумнуң чалча шериглериниң аразында тулчуушкуннар Меконг хемниң тулаа, кулузунуг эрик шынааларында, ортаа шаттарның эзимнерлиг делгемнеринде, Мурнуу Вьетнамның ортаа эрик кавызының шериг баазалары болу берген хоорайларының чоогунда сокеавайн чоруп турар.

Хосталганың улусчу чепсектиг күштерии ортаа шаттарда Плейку хоорайдан 25-30 километрде 19 дугаар чазаглыг орукту дургаар дайзынның туруштарынга халдаарын хөй хүн дургузунда үргүлчүлеп келген. Хан төгүүшкүнүг тулчуушкуннарының түүнелинде аңаа патриоттар Сайгон шериглериниң оорганының турган элээн хөй черлерин ап алгаш, ол девискээриниң Мурнуу Вьетнамдан Камбоджаже баар кара чаңгыс транспорт оруу—19 дугаар чазаглыг орукту үзе кирип апкан.

Чурттакчылыг Тханьги деп черниң чоогунга Сайгонуң десант, солдаттарын ап чорааны бир вертолёт дужүр аттырган.

Патриоттар Плейку болгаш Контум можуларны аргыштырар, 14 дугаар чазаглыг орукту атакалаанының түүнелинде хостан алган.

Сайгонуң даштыкы камгалал куржаанда патриоттар биле Сайгон өзу-чурумнуң шериглериниң аразында шыңгыы сегиржип алыышкыннар үргүлчүлеп турар.

Патриоттар идепкейлиг тулчуушкуннарны Соңгу талага. Куангчи хоорай биле Дананг баазаның девискээринге база чорудуп келген.

Хосталганың улусчу чепсектиг күштериниң артилериязы Куангчи хоорайдан 8-10 километр соңгу талага Сайгонуң далай чадаг шериглериниң туруштарын күүлүг боолап турар. Ол күштериниң курган черге дайылдажыр кезектери дайзынга удур шавар халдаашкыннар кылган, оон аңаа бурунгаарлаар дээн оралдажыышкыннарын ойтур шаппкан.

ХАНОЙ. (СЭТА). Камбоджаның патриоттары идепкейлиг тулчуушкуннарын үргүлчүлеп турар. Олар Пномпень—Чакео аразының чазаглыг орук участогун хостап алгаш, ыяк эзлеп турар. Патриоттар Камбоджаның наймыылалындан 25 километр мурнуу талага Пномпень шериглериниң ол чазаглыг оруктап мурнуу талаже бурунгаарлаар деп оралдажып келген бир отрядын чылча шаппкан. Ол отрядтың командири, Кандаль можунуң губернатору, генерал Дьеп Дел туттуларының кее кырынга келгеш, дезин үнген.

Далай өртээли Акомпонгсом хоорайның девискээринге база шыңгыы тулчуушкуннар болган.

ХАНОЙ. (СЭТА). Америк ужар күүл ВДР-ниң девискээрин бомбалаарын үргүлчүлеп турар. Сөөлгү хүннерде бомбалакчы «В-52» самолёттар-биле катай АКШ-тың самолёттары Виньлинь хоорайны база Нгеан, Куангбинь бодгаш Тханьхоа можуларның хөй хөй девискээрлерин соогушкуннарга таварыштырган. Америк шериг-далай флодунуң корабльдери Куангбинь можунуң эрик кавызында девискээрлериниң чурттакчылыг черлерин боолап турар. Ол бомбалаашкыннарның болгаш боолаашкыннарның түүнелинде тайбың чоннуң хөй-хөй кижилери айыылга таварышкан.

ВДР-ниң даштыкы херектер министерствозунуң толээлекчизи АКШ-тың дайынзырак ол үүлгедиглерин шиитпирлиг буруу шаппкан, оларны доп-дораан соксаткан турарын негээн.

ШРИ ЛАНКА. Коломбода ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга тураскааткан садыг-үлетпүр делгелгези ажыттынган. Совет Эвилелиниң улустарының төөгүзүнүң, амыдыралының болгаш ажылижинин бугайын ийи чартык мөң хире делгиирлер чугаалап турар.

ЧУРУКТА: совет космос корабльдериниң дүрзүхевирлери ол черниң кижилеринге дыка сонуурганыг бооп турар.

В. ГУСТЯКОВТУН фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Тыва черден бүгү чуртка чаңгыланыр

лал турар боор! Ол бүгү композицияда бар. Концерттиң эгези, ук композицияны дазаш белеткээнийдеп бе, ол шала шөйүлчек болган.

Районнуң ниити-концертинде эки күүседиглиг номерлер эвээш эвес болган. Эр улустуң ыры ансамбли тыва оюнларга үндезилеп «Арбай-хоор» деп ырны (музыказы О. Кара-Каттыы) улусчу аянбиле солун күүсеткен. Ону жюри эң эки йомер кылдыр демдеглеп, түңнел концертке киргген.

Ниити ыры бөлүүнүң күүселдери шыырак болган. Хөй киржикчилиг улуг хор (дирижёру В. Хинкис), «Чадыг» (сөзү Т. Шевченкоонуу) деп украин, А. Чыргал-оолдуң «Совет Тывам» деп ырларны сагыш-сеткилди доюлдуруп келир кылдыр ырлаан.

Районнуң бот-тывынгыр артистери орус хөгжүм херекселдериниң оркестрин болгаш ырыың база тыва хөгжүм херекселдериниң ансамблин көрүлдеге эккелген. Ынчалаадаа херекселдерни (бызаанчыларны) баш удур хөөн киирип албаанындан, «Тооруктуг долгай таңдыны» Аксеновтуң сайзыратканы ёзугаар орус улустуң хөгжүм херекселдеринге ойнаанының деңнели чаныс болган.

«Кышкы оюннар» деп хореография көргүзүү өөрүшкүлүг, баштак аянныг, солун. Ынчалаа-даа Молдавияның эң массалыг, хөй киржикчилиг ойнаар «Жок» танцызын чүгле 4 кижи эвес, а хөй кижи күүсеткен болза, улам эки болур турган. Даг-дүгүжүлериниң танцызын массалыг болгаш тывынгыр тургусканындан көрүкчүлерге солун болгаш чедиңгир болган. Районда салымныг ыраажылар—К. Анай Р. Кенденбилдиң «Чечен биле Белекмаа» деп операзындан Белекмааның ырын хоюг-чымчак, лириктиг аян-биле бадырыпкан, С. Маадыр-оол «Аккок хемниң кижилери» кинофильмде Мергениң ырын мергежилдиг күүсеткен.

Ниитизи-биле көрүлдениң негелдезиңге дүгжүп турар концертке уран номчулга жанрын киирбээн четпес болган.

Тыва улустуң «Өдүген» деп сураглыг ырызы, ивижилериң танцызы Тожу районнуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң көрүлдеге бараалгаткан концертин каастааны таварылга эвес. Ыры-даа, танцы-даа тожу черниң амыдырадынга чоок, билдингир. Амыдыралга чоогу, улусчу шынарлыы-биле уран чүүл кижилериниң сагыш-сеткилин доюлдуруп, оцу чаагай-жыдып турар-ла болгай.

Аймак хөй чонну каттыштырган, Ада-чуртту алдаржыткан өткүт сөстерлиг ырларны хор (дирижёру Л. Борисова) чогуур деңнелге күүсеткен.

Мооц мурнунда-даа көрүлдеге тожужулар ырлаарынга хандыкшылдыг, талантылыг бот-тывынгыр артистерни киириштирип, оларның уран мергежилинге чоргаарланып турганнар. Бо удаада Тожудан база хөй ыраажылар ийи-чаңгыстың ырларын чедимчелиг күүсеткен.

Арга-ыяш, хем-суг-биле байлак тайга черниң бойдус чурумалы көрүлдениң «киржикчилериниң идик-хевиниң каастал-газынга костүп турган. Артистерниң хеви черле көрүштүг, каас, артык шимелде чок болган.

Тараалаң Таңды районнуң бот-тывынгыр артистери сценага үнүп келирге, күскү хүннүң алдын сарыг херелдери саарлып турганзыг болду. Оларның кеткен өц-баазын хептериниң аразындан алдын дүжүттүң сай сайын чураап, сарыг чычыы тоннар ылгалдыг болуп, болар-даа районнуң тускайлаң байдалынга таарыштыр хеп-сынын эки-ле кылып алган улус-тур деп кижи алачайгаар-ла бодай бээр.

Композитор Дамба Хүрепоолдуң аялгаларынга үндезилей тургускан хөйүң ырында кол-коа темаларга хамаарышкан үзүндүлериниң уткашынары болгаш күүселдеги көрүкчүлерни хаара тудуп, кижи бүрүзүн бодандырып, өөртүп, сагыш-сеткилин көдүрүп турары илдең. Залда көрүкчүлериниң аразындан сымыранышкыннар безин дыңналбас.

Таңдыжылар «молдав танцыны» теп турда, оларның аваангыр, кашпагайын кижи кайгаар. Сактырга, бир аай өөнүг чечектериниң баштары салгын-хаттың аайы-биле ыңай-бээр могейип каап, сагланайнып тургулаанзыг-даа...

Районнуң Культура бажыңының бот-тывынгыр ыраажыларының квартеди Новиковтуң «Чырык ай» деп ырын тааланчыг кылдыр ырлап күүседирге, көрүкчүлер үр-ле адыш часкап, катап ырлаарын дилеп олурдулар.

Номчуңар,

адаарганар!

Мен —

Совет

Эвилелиниң

хамаатызы

мен—деп чоргааралдың гимнизи болуп турар В. Маяковскийниң «Эки-дир» деп шүлүглелиниңден үзүндүүнү «Тюилелге» совхозтуң директору А. Моргун кончуг эки номчаан.

«Революцияның чалбыыжы» колхозтуң колхозчузу Ч. Орон «Дүжүткүр Таңды» деп бодунуң чогаатканы шүлүүнү көрүкчүлерге бараалгадып, оларның улуг үнелелин алган.

Кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң республика көрүлдезинге Таңдыжыларның бараалгадын келген концертинде чамдык кошкак күүседилгелер бар-даа болза, номер бүрүзү идейлиг утка болгаш шынар талазы-биле бышкан, келир үеге бүзүрел, хүннүң амыдыралы-биле сырый холбаалыг болганын демдеглээри чугула.

Кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң республика көрүлдезинге Кызыл хоорөкүүскомунуң ажыл-агыйлары «Кок-Тей», «Сукпак», «Кара-Хаак» совхозтарының болгаш «Тере-Хөл» колхозтуң бот-тывынгыр артистери база киржип, көрүкчүлерге янзы-бүрү күүседилгелерни бараалгатканнар.

«Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу Ч. Кара-оол О. Суваккиттиң «Ленин чокта чурттаргам чок» деп шүлүүн уран мергежил-биле номчуурга, улуг Ленинниң өлүм чок номналы кижилерни хүнден хүнче бурунгаарладып, көрүшкүнүң болгаш аас-кежиктиң ырызы-биле дөмей, сеткилдерге чаңгыланып, чурттап чоруурун көрүкчүлер чаңгыс кижи дет хүлээп алганнар.

«Тере-Хөл» колхозтуң болук хомусчулары чамдык тыва аялгаларны ойнай бээрге, эзим иштинде бичии-бичии дамыракчыштар шулуражып чыткан-на чүве. А болук киржикчилериниң «Арт кыынга» деп кыска көргүзүү тывызык - хөөмейдеп, ацчыларның солун чугааларындан тургустунганы чедимчелиг болган.

М. ДУЛУШ.
М. ДОРЖУ.
«Шыныың» тускай көрр.

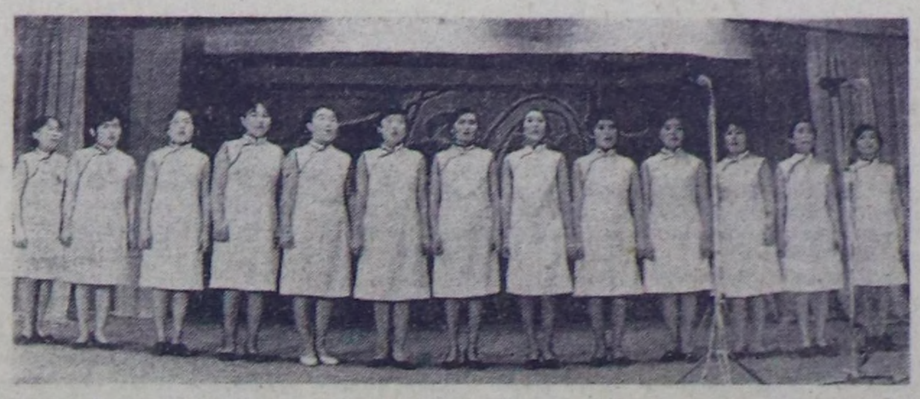

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң республика көрүлдезинге киришкен Эрзин районнуң херээженнер ансамбли күүселде үезинде.
В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

ЧУРУКТА: Тожудан келген бот-тывынгыр артист Светлана Байыр-оол «Ынак черим» деп ырны ырлап тур. Үделгеде Чодураа Байыр-оол.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

...И АЖЫГЛАЛЫН ЧОК БОЛДУРАР

зары, электродерилгелерни үр үеде хөлүн эрттир изидип ажыглаары чергелиг чүүлдер болур.

Республиканың электри хереглекчилери ону айыыл чок ажыглаар дээш бүгү хемчегларни ап турар деп дорт чуаадаары берге. Ооң уламындан улуг-даа, биче-даа хемчээдиг өрттер болу бээр. Чижээ, бо чылын чамдык бүдүрүлгелерге өрттер өскээн. Чонпуң амыдырал хандырылга министерствозунуң Кызылда септелге-тудуг эргелелиңге чазаныла кылыгларын дак болгаш янзы-бүрү дозулар-биле будуур цехке дуцзаалал ажылын өрттеп камгалал чокка кылып турганындан кыынгыр химиктиг бүдүмелдер чалбыраашталын үнген. Чадаанада магазиниң электри щиди өрттенгениңден аңаа өрт болган. «Тыва суг тудуг» трестиң Кызылда тудугжулары эрткен кыжын чылыгын дыштаныр вагонунга электросуугуну боттары бөлеткен алганнар. Ону ажыглаарынга таарымчалыг болдурарының хемчеглерин албаанындан улуг өрт болган, ооң айыылындан ийи кижи өрттенген. Хамаатыларның серемчилел чогундан ажылдан чоруурда ожурбээн илинрлерден, плиткалардан, чылыдар херекселдерден эт-херексел, бажың-балгат өрттеңир чүүлдер кайы хөй.

Бажың аңгылычта ажыглаар электрохерекселдер көвүдээн. Ооң-биле чергелештир оларның ажыглалын таарыштырарары чугула. Хары угда чаңгыс үядан ийи-үш херекселди ходелдирериң болдурбас херек. Ындыг таварылгада удазыйның күжү хереглелден бичелээш өрттенин болур.

Ток дамчыдар удазыннарының камгалалы үрелгеш, олар бот-бодунга дегжиптерге, ол өрттенир болгай. Удазыннарының камгалалын үревес дээш ону кадаг-биле быжыглай аспас херек.

Электроэнергияны бажыңче киирип турган монтажниктер ооң айыыл чок ажылдаарын хандырар дээш тускай херекселдерин — «таңцыылдарны» база тургузар болгай. Удазың өрттенген таварылгада ол херексел боду өрттеши хона бээр, электри четкизи ооң өрттенген черинге үстү бээр. Ооң ачызында бажың өрт айыылындан чайлаар. Ынчалаа-даа чамдык кижилер боттары ындыг янзылыг «таңцыылдар» кылып, ажыглаан энергия санаар херекселден чайлаар арга тывар чүүлдер бар. Ол чоруктан өрт болуру хаая эвес.

Үлетпүр бүдүрүлгелеринде электродерилгелерни ажыглап турарынче кичээнгей салбас аргажок. Электрошимчедикчилерни шын эвес ажыглаанындан өрт болур таварылгалар хөй. Удазын өрттенир, дерилгелерни холун эрттир үр үеде ажылдадырындан олар изиир. Ооң камгалал материалдары кывар чүүлдер бар. Электрибиле ажылдаар машиналарның подшипниктерин болгаш өске-даа кезектерин үргүлүү үзеп турбас болза, олар изээш өрттеңин болур.

Лампаларны база шын кылырынче кичээнгей салыры чугула. Ылаңгыя малчын коданнарга мал кажаалары чырыдар лампаларны дээвирден камгалаары-биле халыңтарны ажыглаар херек.

Электри четкизи өрттенгениңден өрт болдурбас төлээде, тускай херекселдерни ажыглап, ток дамчыдар шугумну шын шөйүп, серемчилелдиг болурун утпаңар.

В. САННИКОВ,
Тыва АССР-ниң ИХМ-де өрт камгалал килдизиниң инспектору.

«Кыш» деп фотоэтюду.

БЕЛЕТКЕЛДИ ЭКИЖИДЕР

Тыва хүреш — бистиң Тес-Хем районда спорттуң эң-не массалыг хевирлериниң бирээзи. Ооң чижээн адап көрейн. Дыштанылга болгаш байырлал хүннеринде ыяап-ла болур, тускай план ёзугаар-даа спортчу маргылдааларның программазынга тыва хүреш доктаамал кирип турар. Эрткен кыжын январь айда (районда спортзал чок-даа болза) Культура бажыңынга тыва хүрештиң деңзи аайы-биле хөй кижи киржикчилиг районнуң маргылдаазын эрттүрген. Бо чайын районнуң спортчуларының болгаш күш-культуржуларының байырлалынга Эрзин, Өвүр, Тес-Хем болгаш Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң эң-не шыырак, алдар-аттыг мөгелериниң хүрежин улус кончуг сонуургаан. Болук моол аныяк мөгелериниң киржилгези-биле районнуң школачыларының хүрежин эрттирери чылдың-на чаңчыл болган. Адак соолуунде бистиң районнуң хоочун-даа, аныяк-даа мөгелериниң республика маргылдааларынга чедишкиниг хүрежип турары ону бадыткап турар.

Шынап-ла, билдингир мөгелер: чолаачы Валерий Арапданга, инженер Сергей Данзы-Белекке, хоочун мөге Кызыл-оол Сагаачыга, аныяк мөге, республиканың ийи дакшыр чемпиону Григорий Балдыржаага тес-хемчилер чоргаарланыр.

Тыва хүрешти улам ыңай сайзырадыр талазы-биле районда спорт, хөй-ниити организациялары чамдык ажылдарны чорудуп келгениниң түңнелинде база спортчуларның боттарының кызымак, чүткүлдүг белеткениң келгениңден бо чедишкиннер чедип алдынган деп чүве биске билдингир.

Чамдык бодалдарны киприкседим. Бисте талантылыг, хүн бүрү арга-мергежили бедиг, сонуургал, чүткүлү улгадыр орар аныяк мөгелер бар. Ындыг турбуже, чамдык аныяк кижилер колхоз, совхозка, районга болган хүрештерге шүглүп азы үжүүрлежип, эки чорун оргаш-ла, ооң соонда кандыг-даа белеткел кылырын соксадын, ады-сураа-даа үнмес, ол хевээр соксан каар чоруктар шын эвес. Чедишкинге меңээргени бергени-даа, уламчылаар аргазы чок болганы-даа билдинмес. Ынчангаш спорт комитеттери, комсомол организациялары организастыг, массалыг ажылдарны күштелдирип, секцияларны доктаамал ажылдадып, хоочун мөгелер-биле үзүражышкыннарны, темалыг кежээлерни эрттирери чугула.

Тыва хүрешке, спорттуң өске-даа национал хевирлеринге тураскаатканы, ооң төөгүзүн, алдарлыг мөгелерни көргүскен стендилерни кызылбулуңнарга, клубтарга, школаларга каастап дериң кылыры ажыктыг болур.

Ол ышкаш мөге кижи түгде хүрешке белеткел-биле кылыгаарлаттынмайн, спорттуң өске хевирлеринге, ылаңгыя чиик атлетика, спортчу оюнлар, хаактаарынга, кросска маңнаарынга сонуургалдыг болуру чедишкиннериниң кол үндезиниериниң бирээзи болур ужурлуг. Бистиң чамдык мөгелеривис хүрежип турда көөрге, шимчегир эвес, дериң төктүп, шаа тоңуп бергеден келири көрүкчүлерге илдең апаары спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге, бүгү тала-биле белеткел чоруттайн турарының түңнели-дир. Бистиң республиканы тыва хүреш дугайында өөредилге-методиктиг литература кончуг эвээш, колдуунда чок деп болур, а ол дээрге эң-не чугула чүүл деп билир мен. Мооц-биле кады тыва хүрештиң хоочуннарының сактыышкынарын, бодалдарын база алдарлыг, билдингир мөгелериниң чуруктарын тырттырган, оларның спортчу төөгүзүн, чедишкиннерин чыып бижээн тускай номчугаштарны, өөнүг альбомнарны үндүрүп болурунуң аргазын көөрү күзевчиг.

Биче-оол ШЫЫРАП.
Тес-Хем район.

СПОРТ

Чуруттуң эр шыдыраачыларының дортенги чемпионадының эгелөөр кезин доосту берген. Алды салыг ойнаттынган.

Делегей чемпиону чораан Таль салыгларын дайынчы байдалдыг ойнап келзе-даа, алды салыының шуптузун хаймнажын дооскан. Сонуургаңчыг кол шыдыраачылар — ССРЭ-ниң чемпиону Савон, гроссмейстерлер Бронштейн биле Таль боттарының ойнаан оп чеди салыындан чаңгыс-ла удуг алган! Оон дээре түңнелдиг болган турары аажок күзевчиг. Ындыг турбуже, чемпионатка эң баштай киржип эгелээн, Алма-Атадан барган 24 харлыг мастер Мухин улуг шыдыраачылар-биле чалданыш чок ойнап турар болгаш ам мурнан турарларның бирээзи болу берген.

Чемпионатты эгелээн салыларга Мухиниң чедишкининг болганы—сонуургаңчыг түңнел кыдыр көстү хонуп келген. Таварылга эвес, чогум-на көстү хонуп келген түңнел болган. Бо чылын ооң мергежили чайгылыш чок бедип келген-не болгай. Мухин чартык шүүлде маргылдаазынга, Сухумиге болган делегей маргылдаазынга эки ойнаан болгай. Ынчангаш ол алма-атажы зоналар аразының Бакуга ойнаттынар маргылдаазынга киржир үш шыдыраачының бирээзи болур диде, шынап-ла хөөредиг болбас ийик.

Мухин-биле «кожаланчыпкан» түңнелдиг чоруп турарын Одессадан барган гроссмейстер Тукмаков чедип алган. ССРЭ-ниң бурунда чылын Ригага болган чемпионадында Тукмаков барык мырыдай шүүлде маргылдаазынга чедир мурнан келгеш, бирги черни кончуг шыырак түңнелдиг ойнап эгелээн гроссмейстер Корчнойга үгле соолгу хүнөрде алзыпкан. Одессаның ол шыдыраачызы бо маргылдаага удуг савын база хүннүң-не улам көвүдеткиш туруп бербес деп бе? Ынчалдыр талыя бээр болза, ону ызырты чедер дей бээр адаанны турар бе?

Тукмаков Мухин-биле кадыг кайызы-даа 6 удуг ап болур турганындан 4,5 удуг алгаш, маргылдаада мурнан турар. Гроссмейстер Лейн 3,5 удуглуг, ынчангаш Зильберштейн-биле бодунга таарымчалыг байдалдыг апарганда соңгаарладып каан салыынга ону удуп аптар болза, Тукмаков биле Мухин база бир эштиг аңаар ужурга таваржыр. Маргылдааның хоочун киржикчизи гроссмейстер Фурман мурнаанларга чартык-ла удуг саныын чедирбейн баргаш түңнелдиг, үш удуглуг. Бронштейн-биле салыын удуп алыр байдалга турган соңгаарладып каан. Гроссмейстерлер Гуфельд, Савон болгаш мастер Кузьмин олар 6 салыгдан 3,5 удуг алган.

Маргылдаада оон өске киржикчилериниң түңнелдери мындыг: Таль, Багиров биле Григорян олар 2,5, Альбурт, Джиниджихашвили, Жидков, Капенгут, Холмов, Зильберштейн, Разуваев 2,5 удуглуг. Зильберштейн биле Разуваев чедир ойнаттынмаан ийи салыглыг. Ийи-ийи удугну Васюков (соңгаарлаткан ийи ужуражышкынныг), Балашов (1), Бронштейн (1), Шамкович олар алган. Соолдээн түңнелдиг шыдыраачы Рашковский —1,5 удуглуг. Түңнелдер ындыг шыырак болганда, маргылдаа черле чидиг демиселдиг болур деп берген.

Б. БАРАНОВ,
спорт мастери,
В. МОРОЗОВ.
(СЭТА).

ДЕМИСЕЛ ЧИДИГ БОЛУР

ТУРАСКААЛ САМБЫРАЗЫ

Новодеревеньковск районнуң Мохово суурунда Д. И. Писаревке тураскаал самбыразы ажыттынган. «Орус шылгаранган критик болгаш публицист, революсчу-демократ Д. И. Писарев чалыы чылдарында мөңаа чоруп турган» деп, ак ирамор ол самбырада алдын үжүктер-биле бижээн.

Д. И. Писарев 1840 чылдың декабрь 14-те Орёлдуң Знаменское суурунга төрүттүнген. Орёлдуң литература музейи чаңгыс чер чурттуунга тураскаатканы, доктаамал делгелелиг.

Орел область.

(СЭТА-ның корр).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 28-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.20—Фильм-концерт. «Соңгу нелиг уруг». Ойнаарактар шинзи. 19.55—«Сактыышкынар болгаш бодалдар». Телешин. 20.40—Телемедээлер. 21.00—Чараалдар, реклама. 20.50—Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушкунуң чугаазы.

21.05 — «Цитадель» харыылаан». Уран-чечен фильм. 22.40—23.30—«Оренбургтуң күрүнениң ниити ырының концерти». Фильм-концерт.

АГААР

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге хар чаар. Соңгу-барыын угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температураазы даглыг черлерге 12—17, өскелеринге 17—22 градус соор.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температураазы 20—22 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОЯБРЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дошкуурал дугайында баллада» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Атаманның бастырганы» (1-ги, 2-ги кезектери) 15.30, «Дузактаашкын» 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тиилелге соонда тулчуушкун» (1-ги, 2-ги кезектери) 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бичии уруг адазын дилеп тур» 9.00, «Бежелээн дээрден» 10.50, 12.40, 14.30, «Херээженнер болгаш берсальердер» 16.30, 18.30, 20.40 шактарда.

КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ ЧУРТТАКЧЫЛАРЫ!

Найысылалывыс Чаа чылга белеткенип эгелээн. Байырлалдың будуузунде кижи бүрүзү чаа идии-хеп садып алыр, дөргүл-төрелдеринге, эш-өөрүнге белек тыпсыр дээш ыызыл турар. А кол-ла чүве — Чаа чыл ёлказы болгай.

Ёлка дээрге Чаа чылды уткуурда силерге сеткил-сагыш хайындырар өөрүшкүлүг чүүл болгай. Ону белеткээринге бистиң магазиннеривис дузалаар.

Ёлканы мооц адаанда магазиннер айыткан шактарында садар: № 11 (Каа-Хем суурда): 10 шактан 19 шакка чедир. Дуўштээри 14—15 шакта. Дыштаныр хүнү воскресенье, № 19 (Жилпоселок): 9 шактан 20 шакка чедир. Дуўштээри 14—15 шакта. Дыштаныр хүн чок ажылдап турар. № 22 (оң талакы эриктe): 9 шактан 20 шакка чедир. Дуўштээри 14—15 шакта. Дыштаныр хүн чок ажылдаар.

Ёлканың өртээ:
бедии 1 метр чедир—60 коп.
—«— 2 —«— 75 коп.
—«— 4 —«— 1 рубль 20 коп.

Эргим аңнуктер!
Чаа Чылга белеткенип эгелеңер!

КЫЗЫЛ-САДЫГ.

ЫНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл., Шетинкин-Кравченко кулумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амылырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кулумчузу 1). ТС—00973